

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ІНСТИТУТ ЛІСОВОГО І САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

**Завідувач кафедри відтворення
лісів та лісових меліорацій**

_____ **Андрій ПІНЧУК**
(підпис)

«___» _____ **2026 р.**

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: «ДОСВІД ЛІСОКУЛЬТУРНОГО ВИРОБНИЦТВА У
СУМСЬКОМУ НАДЛІСНИЦТВІ ФІЛІЇ «ПІВНІЧНИЙ ЛІСОВИЙ ОФІС»
ДП «ЛІСИ УКРАЇНИ»»**

Спеціальність 205 «Лісове господарство»

Гарант освітньої програми

кандидат с.-г. наук, доцент

_____ **Наталія ПУЗРІНА**

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи

кандидат с.-г. наук, професор

_____ **Андрій ПІНЧУК**

Виконав

_____ **Руслан ЮХИМЧУК**

КИЇВ – 2026

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**Навчально-науковий інститут лісового
і садово-паркового господарства**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

відтворення лісів та лісових меліорацій

к.с.-г.н., доц. _____ Андрій ПІНЧУК

«03» _____ 12 _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи студенту

Юхимчуку Руслану Олександровичу

Спеціальність 205 «Лісове господарство»

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи: «Досвід лісокультурного виробництва у Сумському надлісництві філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України»» затверджена наказом ректора НУБіП України від «21» листопада 2025 р. № 2856 «С».

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2026.06.01.

Вихідні дані до випускної бакалаврської роботи загальна характеристика лісгоспу, обсяги заготовленого насіння, інвентаризаційні відомості щодо сіянців та саджанців, обсяги відтворення лісів у лісгоспі.

Перелік питань, які потрібно розробити: Розділ 1. Сучасний стан питання. Розділ 2. Програма робіт і основні положення методики досліджень. Розділ 3. Характеристика надлісництва та умов регіону досліджень. Розділ 4. Стан лісокультурного виробництва у Сумському надлісництві; Висновки та пропозиції виробництву; Додатки.

Дата видачі завдання «03» грудня 2025 р.

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи

_____ **Андрій ПІНЧУК**

Завдання прийняв до виконання _____ Руслан ЮХИМЧУК

РЕФЕРАТ

Бакалаврська кваліфікаційна робота студента ННІ ЛіСПГ спеціальності 205 «Лісове господарство» Юхимчука Руслана Олександровича на тему: «Досвід лісокультурного виробництва у Сумському надлісництві філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України».

Бакалаврська кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та пропозицій виробництву.

У першому розділі розглянуто теоретичні основи лісокультурного виробництва, його значення для ведення лісового господарства, сучасний стан лісовідновлення в Україні та досвід ведення лісокультурного господарства.

Другий розділ містить програму робіт та методику досліджень. Визначено мету та завдання, наведено характеристику використаних матеріалів та методів дослідження.

У третьому розділі наведено характеристику Сумського надлісництва, його організаційної структури та основних напрямів діяльності. Також проаналізовано природно-кліматичні умови району дослідження та їх вплив на ведення лісокультурного господарства.

Четвертий розділ присвячено аналізу лісового насінництва, розсадництва та відтворення лісів у Сумському надлісництві. Наведено показники заготівлі насіння, вирощування садивного матеріалу та створення лісових культур, а також проаналізовано динаміку основних показників за 2023–2025 роки.

Випускна кваліфікаційна бакалаврська робота складається зі вступу, 4 розділів, висновків та пропозицій виробництву. Робота викладена на 56 сторінках, містить 17 таблиць та 11 рисунків. Список використаних джерел налічує 42 найменування.

Ключові слова: лісокультурне виробництво, лісове насінництво, лісове розсадництво, відтворення лісів, лісові культури, садивний матеріал, Сумське надлісництво.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛІСОКУЛЬТУРНОГО ВИРОБНИЦТВА	7
1.1. Сутність та значення лісокультурного виробництва	7
1.2. Сучасний стан і проблеми лісовідновлення.....	9
1.3. Досвід ведення лісокультурного господарства.....	13
Висновки до розділу 1	19
РОЗДІЛ 2 ПРОГРАМА РОБІТ І ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	20
2.1. Програма робіт та методика досліджень	20
2.2. Обсяг виконаних робіт	21
РОЗДІЛ 3 ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТА ТА УМОВ ДОСЛІДЖЕННЯ	23
3.1. Загальна характеристика підприємства	23
3.2. Характеристика Сумського надлісництва	28
3.3. Природно-кліматичні умови	29
Висновки до розділу 3	34
РОЗДІЛ 4 СТАН ЛІСОКУЛЬТУРНОГО ВИРОБНИЦТВА У СУМСЬКОМУ НАДЛІСНИЦТВІ	36
4.1. Лісове насінництво у Сумському надлісництві.....	36
4.2. Лісове розсадництво у Сумському надлісництві.....	38
4.3. Відтворення лісів у Сумському надлісництві.....	44
Висновки до розділу 4	47
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52

ВСТУП

Ліси відіграють важливу роль у збереженні природного середовища, підтриманні біорізноманіття, захисті ґрунтів і водних ресурсів, а також забезпечують суспільство деревиною та іншими лісовими ресурсами. В останні роки значення лісового господарства ще більше зросло через наслідки воєнних дій, кліматичні зміни та необхідність відновлення пошкоджених територій. За наявними оцінками, внаслідок воєнної агресії постраждали близько 3 млн га лісів, а рівень лісистості України становить лише 15,9 %, що нижче від оптимального показника. У таких умовах особливого значення набуває лісокультурне виробництво, від якого залежить якість відновлення та створення нових лісових насаджень.

Актуальність обраної теми визначається необхідністю вивчення реального стану лісокультурного виробництва на рівні конкретного господарюючого суб'єкта в умовах реформування галузі та нових організаційних форм управління. Сумське надлісництво є показовим прикладом сучасної виробничої одиниці, яка функціонує в умовах Лівобережного Лісостепу та здійснює повний цикл лісокультурних робіт: від вирощування садивного матеріалу до догляду за молодими насадженнями.

Метою роботи є дослідження сучасного стану та особливостей лісокультурного виробництва у Сумському надлісництві філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України» та визначення можливих напрямів його подальшого розвитку.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі **завдання**:

- вивчити теоретичні основи лісокультурного виробництва, його сутність та значення;
- описати сучасний стан лісовідновлення в Україні та узагальнити досвід ведення лісокультурного господарства;
- охарактеризувати об'єкт дослідження з точки зору його організаційної структури та природно-кліматичних умов;

- проаналізувати обсяги та структуру лісокультурних робіт, що здійснюються у надлісництві;
- встановити особливості створення та відтворення лісових культур з урахуванням породного складу і застосовуваних технологій;
- виявити основні проблеми лісокультурного виробництва та визначити перспективні напрями його розвитку.

Об'єктом дослідження є лісокультурне виробництво Сумського надлісництва філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України».

Предметом дослідження є стан, особливості та перспективи розвитку лісокультурного виробництва в умовах Лівобережного Лісостепу.

Під час виконання роботи використано **методи** аналізу і синтезу, порівняння, узагальнення, монографічний метод, а також методи збору та систематизації виробничих даних. Їх застосування дало змогу комплексно оцінити стан лісового насінництва, розсадництва та відтворення лісів у Сумському надлісництві.

Практичне значення роботи полягає в узагальненні матеріалів щодо організації лісокультурного виробництва у Сумському надлісництві та визначенні напрямів його подальшого вдосконалення. Отримані результати можуть бути використані під час планування лісокультурних заходів, вирощування садивного матеріалу та організації робіт з відтворення лісів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛІСОКУЛЬТУРНОГО ВИРОБНИЦТВА

1.1. Сутність та значення лісокультурного виробництва

Лісокультурне виробництво є важливою складовою лісового господарства, яка забезпечує відтворення, формування та підвищення продуктивності лісових насаджень. У сучасних умовах його значення постійно зростає, що зумовлено необхідністю відновлення лісових ресурсів, підвищення їх стійкості та забезпечення екологічних функцій лісу.

У науковій літературі лісокультурне виробництво розглядається як комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на створення і вирощування лісових культур із заданими властивостями. Воно включає лісове насінництво, вирощування садивного матеріалу та створення лісових насаджень [1]. Кожен із цих елементів є важливою ланкою єдиного виробничого процесу, від якого залежить якість майбутніх деревостанів.

Сутність лісокультурного виробництва полягає у цілеспрямованому формуванні лісових насаджень, що робить можливим регулювання їхнього породного складу, структури та продуктивності. На відміну від природного поновлення, штучне створення лісів дає змогу враховувати тип лісорослинних умов, кліматичні фактори та господарські потреби [2].

В Україні лісокультурне виробництво має особливе значення, оскільки значна частина лісів створена штучно. Як зазначають дослідники, штучне лісовідновлення стало домінуючим способом відтворення лісів, що пов'язано з природними умовами та необхідністю заліснення великих площ [1]. Це підкреслює стратегічну роль лісових культур у розвитку лісового господарства країни.

Законодавчо відтворення лісів визначається як комплекс заходів, спрямованих на забезпечення охорони, раціонального використання та відтворення лісових ресурсів [3, 4]. Відповідно до положень Лісового кодексу

України, державна політика у сфері лісових відносин спрямована на ефективне відтворення, захист і підвищення продуктивності лісів.

Основні функції лісокультурного виробництва наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Функції лісокультурного виробництва [3; 4]

Функція	Зміст
Відновлювальна	Забезпечує відтворення лісів на зрубках і деградованих землях
Продуктивна	Формує високопродуктивні деревостани
Екологічна	Покращує стан довкілля та підтримує біорізноманіття
Захисна	Виконує протиерозійні, водоохоронні та кліматорегулюючі функції
Соціально-економічна	Забезпечує ресурси та створює економічну базу

Важливим елементом лісокультурного виробництва є лісове насінництво, яке забезпечує отримання насіння з високими спадковими властивостями. Якість насіннєвого матеріалу безпосередньо впливає на продуктивність і стійкість майбутніх насаджень [2]. Саме тому організація насінницької бази та контроль якості насіння є ключовими завданнями галузі.

Крім того, має вагоме значення вирощування садивного матеріалу у лісових розсадниках. Використання якісних сіянців і саджанців дозволяє підвищити приживлюваність рослин і забезпечити формування повноцінних деревостанів. Сучасні технології, наприклад використання закритої кореневої системи, сприяють підвищенню ефективності лісокультурного виробництва [1].

На рисунку 1.1 наведено структуру лісокультурного виробництва.

Рис. 1.1. Структура лісокультурного виробництва [2]

Значення лісокультурного виробництва полягає не лише у відновленні лісів, а й у формуванні їх майбутніх властивостей, оскільки саме ці заходи визначають породний склад насаджень, густоту та взаємовплив між деревними рослинами, що в кінцевому результаті впливає на продуктивність насаджень [5].

Сьогодні лісокультурне виробництво має важливе значення для відновлення деградованих територій та підвищення стійкості лісових насаджень до несприятливих природних чинників.

Тож, лісокультурне виробництво спрямоване на створення стійких і продуктивних лісових насаджень та їх ефективне відтворення. Його розвиток є необхідною умовою сталого ведення лісового господарства та раціонального використання природних ресурсів.

1.2. Сучасний стан і проблеми лісовідновлення

Лісовідновлення в Україні на сучасному етапі є одним із ключових напрямів розвитку лісового господарства, що зумовлено необхідністю забезпечення екологічної рівноваги, відновлення лісових екосистем та адаптації їх до сучасних викликів. Умови функціонування лісової галузі суттєво ускладнюються під впливом змін клімату, антропогенного навантаження та воєнних дій.

Ліси України виконують важливі екологічні, економічні та соціальні функції, однак їх сучасний стан включає наявність значних проблем. За даними наукових досліджень, унаслідок воєнної агресії значна частина лісів зазнала

пошкодження, а площі, що потребують відновлення, постійно зростають [6]. Зокрема, близько 3 млн га лісів зазнали різного ступеня ушкодження, що значно ускладнює процес їх відтворення.

Водночас сучасні лісові ресурси України характеризуються значним еколого-ресурсним потенціалом, що наведено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Еколого-ресурсний потенціал лісів України [6]

Показник	Одиниці виміру	Значення
Вкриті лісовою рослинністю землі	млн га	9,7
Лісистість	%	15,9
Загальний запас деревини в лісах	млрд м ³	2,1
Загальна фітомаса лісів	млрд т	1,2
Загальний середній приріст деревини	млн м ³ ·рік ⁻¹	35,0
у тому числі з 1 га	м ³ ·га ⁻¹	3,8
Загальний обсяг вуглецю, накопиченого в лісах	млн т	617
щорічний обсяг поглинутого вуглецю	млн т·рік ⁻¹	17
Збільшення опадів унаслідок впливу лісів	%	3–25
Зменшення поверхневого стоку	%	50–85
Зменшення сумарного річкового стоку	%	15–20
Збільшення підґрунтового стоку	%	10–40
Зменшення забруднення ґрунтів	%	10–80
Приріст урожаю с.-г. культур	%	9–30

Тож, ліси України мають значний потенціал щодо виконання важливих природоохоронних функцій, зокрема водоохоронних та ґрунтозахисних, що підкреслює важливість їх відновлення та раціонального використання.

Водночас сучасні кліматичні зміни суттєво впливають на стан лісових екосистем. Зміна температурного режиму, нерівномірний розподіл опадів та часті посухи призводять до зниження стійкості лісів і зміни умов їх зростання. Прогнозується зміщення оптимальних умов для росту лісів у напрямку північного заходу країни, що потребує адаптації підходів до лісовідновлення [6].

Сучасний стан лісовідновлення відзначається поєднанням основних підходів: заліснення, реконструкції та лісокультурних робіт [7]. Це наочно відображено на рисунку 1.2.

Рис. 1.2. Шляхи відновлення лісів [7]

Можна зробити висновок, що сучасне лісовідновлення базується на поєднанні різних підходів, що дозволяє підвищити продуктивність відтворення лісових екосистем. При цьому ефективність лісовідновлення значною мірою залежить від правильного поєднання цих методів з урахуванням конкретних природно-кліматичних умов [7].

Разом з тим, сучасна практика лісовідновлення стикається з рядом проблем, які можна систематизувати (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні проблеми лісовідновлення в Україні [6; 7; 9]

Проблема	Характеристика
Воєнні пошкодження лісів	Значні площі лісів знищені або забруднені вибухонебезпечними предметами
Кліматичні зміни	Посухи, підвищення температури, зміщення природних зон
Недостатнє фінансування	Обмежені ресурси для проведення відновлювальних заходів
Інституційні проблеми	Недостатня координація між органами управління
Деградація екосистем	Порушення природної структури лісів
Шкідники та хвороби	Зростання площ уражених насаджень

Однією з найсерйозніших проблем є вплив воєнних дій, які призводять не лише до фізичного знищення лісів, а й до забруднення територій, що унеможлиблює проведення лісовідновлювальних робіт у короткостроковій

перспективі. Крім того, значні площі лісів потребують розмінування, що ускладнює доступ до них і збільшує витрати на відновлення [6].

Не менш важливою проблемою є деградація лісових екосистем, що виникає внаслідок надмірних рубок, порушення природного поновлення та нераціонального використання ресурсів. Як зазначається у наукових дослідженнях, сучасний еколого-економічний стан лісових ресурсів в Україні має деяку нестабільність та потребує впровадження нових підходів до ведення лісового господарства [8].

Суттєвим чинником, що впливає на ефективність лісовідновлення, є недосконалість правового та інституційного забезпечення. Попри наявність нормативної бази, на практиці часто спостерігається недостатня координація між державними органами, обмежене фінансування та низька якість реалізацій програм відновлення лісів [9].

Для оцінки змін у рівні лісистості території України доцільно розглянути її динаміку за тривалий період (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Динаміка лісистості України за роками [10]

Роки	1696	1796	1861	1887	1914	1960	2001	2018
Лісистість, %	30,2	16,2	14,2	10,7	9,8	13,5	15,6	15,9
Площа, млн га	—	—	—	—	3,5	5,6	9,4	9,6

Рівень лісистості України протягом історичного періоду суттєво змінювався, знижуючись у попередні століття та поступово зростаючи у сучасний період. Проте навіть сучасні показники залишаються недостатніми для забезпечення оптимального екологічного балансу, що підсилює актуальність проблеми лісовідновлення. Для лісостепової зони України проблема лісовідновлення має особливе значення через відносно невисокий рівень лісистості та нестабільність зволоження. Для Сумської області, де поєднуються поліські та лісостепові природні умови, важливим є формування стійких дубових і соснових насаджень, адаптованих до сучасних кліматичних змін.

Разом із проблемами існують і позитивні тенденції. В Україні поступово впроваджуються принципи сталого лісокористування, підвищується рівень

наукового забезпечення галузі, застосовуються сучасні технології вирощування садивного матеріалу та ведення лісового господарства [6]. Крім того, зростає увага до збереження біорізноманіття та екологічної стійкості лісів.

На даному етапі розвитку галузі стає особливо актуальним комплексний підхід до лісовідновлення, який передбачає поєднання екологічних, економічних і соціальних аспектів. Такий підхід дозволяє забезпечити не лише відновлення лісових площ, а й підвищення їх стійкості до негативних впливів та адаптацію до змін клімату.

Сучасний стан лісовідновлення в Україні характеризується як наявністю значних проблем, так і перспективами розвитку. Подолання існуючих труднощів потребує впровадження науково обґрунтованих методів ведення лісового господарства, удосконалення нормативно-правової бази та підвищення ефективності управління лісовими ресурсами.

1.3. Досвід ведення лісокультурного господарства

Досвід ведення лісокультурного господарства в Україні свідчить про постійне вдосконалення підходів до створення та вирощування лісових насаджень, що обумовлено необхідністю підвищення їх продуктивності, стійкості та екологічної цінності. Важливим поєднанням є теоретичних напрацювань і практичного досвіду, накопиченого у лісогосподарських підприємствах лісостепової зони України, серед яких і Сумське надлісництво.

Одним із пріоритетних напрямів сучасного лісокультурного виробництва є орієнтація на розширене відтворення лісів та покращення їх якісного складу. Як зазначається у наукових дослідженнях, штучне створення лісів дозволяє формувати високопродуктивні насадження із заданими господарськими властивостями, а також значно скорочує період лісовідновлення [11]. При цьому сучасні технології спрямовані на використання високоякісного насіннєвого матеріалу, вдосконалення агротехніки та застосування великомірного садивного матеріалу.

Практика показує, що створення лісових культур потребує значних витрат на догляд, особливо у перші роки після садіння. Недостатній рівень догляду призводить до пригнічення культур трав'янистою рослинністю, що негативно впливає на їх ріст і розвиток [11]. У зв'язку з цим одним із ефективних шляхів підвищення успішності лісових культур є використання більш розвиненого садивного матеріалу, який має вищу конкурентоспроможність у боротьбі з бур'янами.

На практиці ефективність лісових культур значною мірою залежить не лише від способу створення насаджень, а й від подальшого догляду у перші роки після садіння. Особливо це актуально для умов лісостепу, де молоді культури часто зазнають негативного впливу посушливих періодів та трав'янистої рослинності.

Сучасна практика ведення лісового господарства підтверджує необхідність переходу до екологічно орієнтованих методів відтворення лісів. Насамперед, у рекомендаціях щодо ведення лісового господарства наголошується на доцільності гармонізації штучного і природного поновлення, що дозволяє забезпечити формування біологічно стійких насаджень [12]. Надмірне використання штучного лісовідновлення без урахування природних процесів у минулому призвело до зниження стійкості багатьох лісових культур, що проявляється у погіршенні їх санітарного стану. У таблиці 1.5 наведено основні підходи до ведення лісокультурного господарства.

Таблиця 1.5

Основні підходи до ведення лісокультурного господарства

Підхід	Характеристика
Штучне лісовідновлення	Створення лісових культур шляхом садіння або висівання
Природне поновлення	Використання природної здатності лісів до самовідновлення
Комбінований метод	Поєднання природного і штучного поновлення
Екологічно орієнтоване лісівництво	Орієнтація на природні процеси та підвищення стійкості насаджень

Значний практичний досвід накопичено щодо вибору способів лісовідновлення залежно від умов місцезростання. Як показують дослідження, у структурі відтворення лісів в Україні тривалий час домінувало створення лісових культур, частка яких у окремі періоди досягала 80 % [12]. Це зумовлено необхідністю швидкого відновлення лісів на значних площах.

Сучасні тенденції розвитку галузі передбачають більш широке використання природного поновлення, що дозволяє зберегти біорізноманіття та підвищити екологічну стійкість лісів. Відповідно до міжнародних підходів, штучне лісовідновлення доцільно застосовувати лише у випадках, коли природне поновлення є неможливим або недостатнім [12].

Важливим чинником лісокультурного господарства є також урахування загального стану лісових ресурсів країни. За даними Державного агентства лісових ресурсів України, ліси виконують переважно екологічні функції, передусім водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі [13]. Це визначає необхідність орієнтації лісокультурних заходів не лише на отримання деревини, а й на забезпечення екологічної стабільності. На рисунку 1.3 наведено загальну характеристику лісів України.

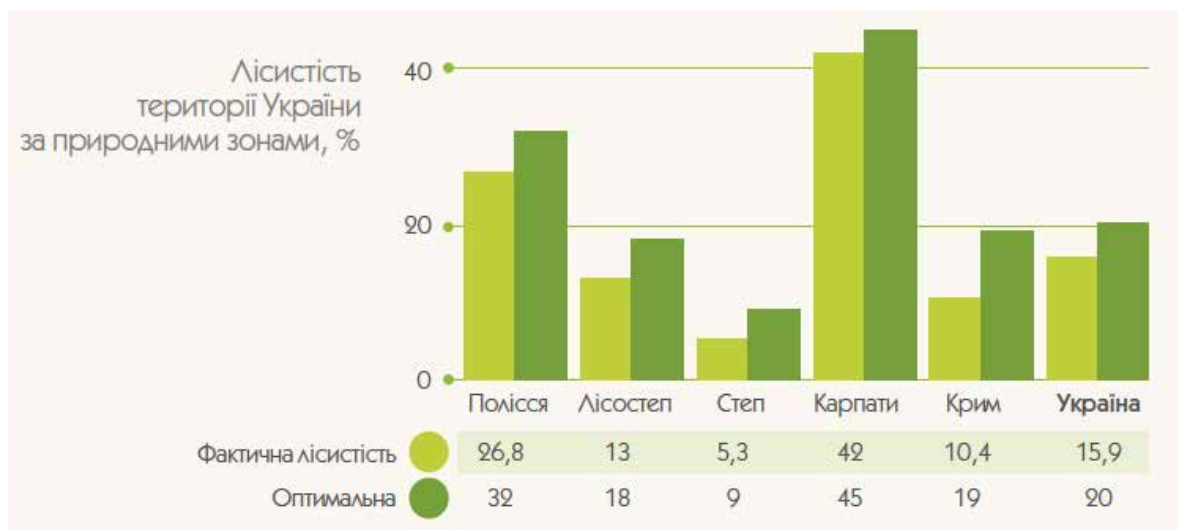

Рис. 1.3. Загальна характеристика лісистості України [13]

Лісистість території України є нерівномірною та суттєво відрізняється залежно від природної зони. Найвищі показники характерні для Карпатського регіону, де фактична лісистість становить близько 42 %, що є наближеним до

оптимального значення (45 %). Досить високий рівень лісистості спостерігається також у зоні Полісся – 26,8 %, однак він все ще не досягає науково обґрунтованого оптимуму (32 %).

У лісостеповій зоні рівень лісистості є значно нижчим і становить близько 13 % при оптимальному значенні 18 %, що вказує на недостатню залісеність території. Найменші показники характерні для степової зони, де фактична лісистість становить лише 5,3 %, що майже вдвічі менше від оптимального рівня (9 %). Аналогічна ситуація спостерігається і в Криму, де фактична лісистість також не досягає необхідного рівня.

У середньому по Україні лісистість становить 15,9 %, тоді як оптимальний показник оцінюється на рівні 20 %. Це показує необхідність подальшого розширення площ лісів, особливо у малолісистих регіонах, з метою підвищення екологічної стійкості території та ефективного виконання лісами своїх функцій.

Ефективність лісокультурного виробництва значною мірою залежить і від організації управління лісовими ресурсами. Саме вона зумовлює ефективність планування та реалізації лісокультурних заходів. В Україні ведення лісового господарства здійснюється різними суб'єктами, проте провідну роль у цій сфері відіграють державні лісогосподарські підприємства. Аналіз розподілу площі земель лісового фонду за відомчою підпорядкованістю дає можливість оцінити рівень централізації управління та визначити основні напрями організації лісокультурного виробництва. Розподіл площі земель лісового фонду України за відомчою підпорядкованістю наведено на рисунку 1.4.

Рис. 1.4. Розподіл загальної площі земель лісового фонду України за відомчою підпорядкованістю у відсотках [13]

Переважає частина лісового фонду України (близько 73 %) перебуває у користуванні підприємств Державного агентства лісових ресурсів України, що свідчить про домінуючу роль держави у веденні лісового господарства. Значно менша частка припадає на органи місцевого самоврядування (13 %), а також на землі, не надані у користування (7 %). Інші відомства, зокрема Міністерство захисту довкілля, ДАЗВ України та Міністерство інфраструктури, мають незначну частку у структурі управління лісовими ресурсами.

Такий розподіл підтверджує, що саме державні підприємства є основними виконавцями лісокультурних робіт, що забезпечує єдність підходів до ведення лісового господарства, впровадження науково обґрунтованих методів та реалізацію державної політики у сфері відтворення лісів.

Аналіз досвіду ведення лісокультурного господарства показує, що правильний добір порід має вирішальне значення, оскільки саме він лежить в основі стійкості і продуктивності майбутніх насаджень. У складі лісів України переважають сосна, дуб, бук та інші породи, які формують основу лісового фонду [13]. Розподіл площі лісів за переважаючими породами наведено на рисунку 1.5. Вибір порід повинен відповідати типу лісорослинних умов, що забезпечує формування стійких і продуктивних насаджень.

Рис. 1.5. Розподіл площі України за переважаючими породами у відсотках [13]

Можна зробити висновок, що у складі лісів України переважають хвойні та твердолистяні породи, серед яких сосна та дуб, що відіграють провідну роль у формуванні лісового фонду. Однак ефективність вирощування таких насаджень значною мірою залежить від правильного ведення лісокультурних робіт.

Дослідження свідчать, що проведення лісокультурних робіт в умовах посиленого індустріального впливу на довкілля, а також недостатнього врахування біологічних та екологічних особливостей лісу, призвело до зниження природної біологічної стійкості штучно створених насаджень. У результаті цього спостерігається погіршення їх санітарного та лісопатологічного стану, а також зниження ефективності виконання ними екологічних, меліоративних, соціальних і ресурсних функцій [12].

Накопичений досвід ведення лісокультурного господарства свідчить про необхідність переходу до комплексного, екологічно орієнтованого підходу, який передбачає поєднання природного і штучного відтворення лісів, використання якісного садивного матеріалу та врахування лісорослинних умов. Реалізація таких підходів є важливою передумовою підвищення стійкості лісових насаджень та ефективності функціонування лісових екосистем за нинішніх умов.

Висновки до розділу 1

У першому розділі розглянуто основні теоретичні аспекти лісокультурного виробництва та його значення для ведення лісового господарства. Лісокультурні заходи охоплюють вирощування садивного матеріалу, створення лісових культур і відтворення лісів, а їх ефективність безпосередньо впливає на продуктивність і стійкість майбутніх насаджень.

Сучасний стан лісовідновлення в Україні характеризується поєднанням значного природного потенціалу та ряду проблем, серед яких кліматичні зміни, наслідки воєнних дій, деградація лісових екосистем і недостатній рівень лісистості окремих регіонів. Особливо актуальною ця проблема залишається для лісостепової зони, де природні умови потребують більш ретельного підходу до створення та догляду за лісовими культурами.

Розвиток лісокультурного господарства в Україні поступово орієнтується на поєднання штучного і природного поновлення лісів. Досвід ведення лісового господарства показує, що надмірне використання штучного лісовідновлення без урахування природних процесів негативно впливає на стійкість насаджень та їх санітарний стан.

Важливими умовами підвищення ефективності лісокультурного виробництва є правильний добір деревних порід відповідно до лісорослинних умов, використання якісного садивного матеріалу та належний догляд за молодими культурами у перші роки після створення. Для Сумської області, де переважають дубові та соснові насадження, це має особливе значення в умовах сучасних кліматичних змін.

Ефективне ведення лісокультурного господарства потребує комплексного підходу, який поєднує сучасні технології вирощування садивного матеріалу, раціональне використання лісових ресурсів і врахування природних особливостей регіону.

РОЗДІЛ 2

ПРОГРАМА РОБІТ І ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Програма робіт та методика досліджень

Метою дослідження було вивчення сучасного стану лісокультурного виробництва у Сумському надлісництві філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України», а також оцінка особливостей організації лісового насінництва, розсадництва та відтворення лісів на підприємстві.

Відповідно до поставленої мети програмою досліджень передбачалося вирішення таких завдань:

1. Опрацювання наукової, навчальної та нормативно-правової літератури з питань лісокультурного виробництва та відтворення лісів в Україні.
2. Вивчення організаційної структури та виробничої діяльності Сумського надлісництва як об'єкта дослідження.
3. Аналіз природно-кліматичних умов району діяльності підприємства та їх впливу на ведення лісокультурного господарства.
4. Дослідження сучасного стану лісового насінництва, розсадництва та відтворення лісів у Сумському надлісництві і аналіз їх динаміки за 2023–2025 роки.
5. Виявлення основних проблем і перспектив розвитку лісокультурного виробництва та розроблення пропозицій щодо його удосконалення.

Під час узагальнення досвіду лісокультурного виробництва у Сумському надлісництві використовувалися такі матеріали:

- наукова, навчальна та нормативно-правова література з питань лісокультурного виробництва та відтворення лісів;
- матеріали лісовпорядкування та відомості про діяльність Сумського надлісництва;
- звіт про заготівлю лісового насіння (форма № 35);

- архівні матеріали щодо заготівлі лісового насіння, вирощування садивного матеріалу та проведення лісокультурних робіт у Сумській, Лебединській та Краснопільській філіях ДП «Ліси України» за 2023–2024 роки;
- звіти про наявність сіянців та саджанців із відкритою кореневою системою (форма № 14, форма № 15);
- звіти про наявність сіянців та саджанців із закритою кореневою системою (форма № 14-ЗКС, форма № 15-ЗКС);
- матеріали інвентаризації та обліку лісокультурних об'єктів.

2.2. Обсяг виконаних робіт

Під час виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи було здійснено комплекс досліджень, спрямованих на вивчення особливостей лісокультурного виробництва у Сумському надлісництві.

У ході роботи:

- проведено аналіз наукових і нормативних джерел з питань лісокультурного виробництва та відтворення лісів;
- досліджено організаційну структуру та основні напрями діяльності Сумського надлісництва;
- проаналізовано природно-кліматичні умови району дослідження;
- узагальнено дані щодо стану лісового насінництва та лісового розсадництва;
- виконано аналіз обсягів і особливостей відтворення лісів у надлісництві;
- проведено порівняльний аналіз показників лісокультурного виробництва за 2023–2025 роки;
- визначено основні проблеми та перспективні напрями розвитку лісокультурного виробництва.

У процесі виконання роботи було опрацьовано наукові публікації, нормативно-правові документи, статистичні матеріали та виробничу документацію підприємства. На основі проведених досліджень сформульовано

висновки та розроблено пропозиції щодо удосконалення лісокультурного виробництва у Сумському надлісництві.

Висновки до розділу 2

У розділі наведено програму та методику проведення досліджень, визначено основні напрями роботи та джерела інформації. Застосовані методи дослідження забезпечили можливість комплексно оцінити стан лісокультурного виробництва у Сумському надлісництві, а також простежити зміни основних показників лісового насінництва, розсадництва та відтворення лісів упродовж 2023–2025 років.

РОЗДІЛ 3

ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТА ТА УМОВ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Загальна характеристика підприємства

Об'єктом дослідження у даній роботі є Сумське надлісництво філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України». Підприємство функціонує у структурі державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України», яке було створене відповідно до наказу Державного агентства лісових ресурсів України від 26.10.2022 №804 [14]. Основною метою створення підприємства стало об'єднання державних лісогосподарських підприємств у єдину систему управління лісовим господарством.

Згідно зі Статутом ДСГП «Ліси України», підприємство засноване на державній власності та належить до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України. У своїй діяльності воно керується Конституцією України, законами України, постановами Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами у сфері лісового господарства та власним Статутом [15].

У 2025 році ДСГП «Ліси України» було реорганізовано в акціонерне товариство, 100 % акцій якого належать державі [16]. Це стало продовженням реформування системи управління лісовою галуззю України. Основними напрямками діяльності ДП «Ліси України» є ведення лісового господарства, охорона та захист лісів, лісовідновлення, заготівля деревини, а також забезпечення функціонування рекреаційних територій і природоохоронних об'єктів [17].

За інформацією, наведеною на офіційному сайті ДП «Ліси України», підприємство є одним із найбільших лісокористувачів Європи. У користуванні підприємства перебуває близько 6,9 млн га лісового фонду, з яких 6,05 млн га вкриті лісовою рослинністю. Площа територій природно-заповідного фонду становить 1,14 млн га, а площа захисних лісів 1,69 млн га [17]. Структура насаджень представлена хвойними та листяними породами, частка яких складає

відповідно 56 % та 44 % [18]. Організаційна структура ДП «Ліси України» охоплює 11 філій, 100 надлісництв та 1340 лісництв. Загальна чисельність працівників підприємства перевищує 21 тисячу осіб [17]. Для кращого розуміння масштабів діяльності підприємства основні показники ДП «Ліси України» наведено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Основні характеристики ДП «Ліси України» [17]

Показник	Значення
Площа лісового фонду	6,9 млн га
Площа вкритих лісом земель	6,05 млн га
Площа захисних лісів	1,69 млн га
Площа природно-заповідного фонду	1,14 млн га
Кількість філій	11
Кількість надлісництв	100
Кількість лісництв	1340
Кількість працівників	понад 21 тис.
Кількість рекреаційних пунктів	понад 1100
Річний обсяг реалізації лісоматеріалів	понад 12 млн м ³
Загальний запас деревини	близько 1,5 млрд м ³

Наведені показники у таблиці 2.1 свідчать про значні масштаби діяльності ДП «Ліси України». Велика площа лісового фонду, значний запас деревини та розгалужена структура управління визначають важливе значення підприємства для ведення лісового господарства та забезпечення охорони лісових ресурсів України. Розташування основних філій ДП «Ліси України» на території держави наведено на рисунку 3.1.

Рис. 3.1. Розташування філій ДП «Ліси України» [18]

Для координації діяльності на регіональному рівні створено міжрегіональні офіси. Сумське надлісництво входить до складу філії «Північний лісовий офіс», яка розташована у місті Суми за адресою: вул. Засумська, 12Д [17]. До зони діяльності Північного лісового офісу входять підприємства Сумської та Чернігівської областей. Основні філії ДП «Ліси України» та території їх діяльності наведено у таблиці 3.2.

Філії ДП «Ліси України» [19]

№	Назва філії	Територія діяльності
1	Східний лісовий офіс	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська області
2	Південний лісовий офіс	Миколаївська, Одеська, Херсонська області
3	Карпатський лісовий офіс	Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська області
4	Подільський лісовий офіс	Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області
5	Північний лісовий офіс	Сумська, Чернігівська області
6	Поліський лісовий офіс	Волинська, Рівненська області
7	Столичний лісовий офіс	Київська, Житомирська області
8	Центральний лісовий офіс	Вінницька, Кіровоградська, Черкаська області
9	Слобожанський лісовий офіс	Полтавська, Харківська області
10	Лісовий навчальний центр	Київська область
11	Лісові репродуктивні ресурси	м. Київ

Основними напрямками діяльності підприємства є охорона та захист лісів, відновлення лісових насаджень, ведення лісового господарства та забезпечення раціонального використання лісових ресурсів. За даними офіційного сайту ДП «Ліси України», щороку підприємством створюється понад 200 млн дерев, функціонує 1435 лісових розсадників та 10 насіннево-селекційних центрів. Значна увага приділяється також охороні лісів від пожеж. Для цього функціонує понад 190 лісових пожежних станцій, використовується більше 2300 одиниць протипожежної техніки та понад 460 веж спостереження [17].

Одним із важливих напрямів діяльності підприємства є рекреаційне використання лісів. На території ДП «Ліси України» облаштовано понад 1100 рекреаційних пунктів [17]. Крім того, підприємство бере участь у забезпеченні екологічної стабільності територій, підтриманні біорізноманіття та збереженні природних комплексів. Розміщення рекреаційних пунктів ДП «Ліси України» у межах Північного лісового офісу наведено на рисунку 3.2.

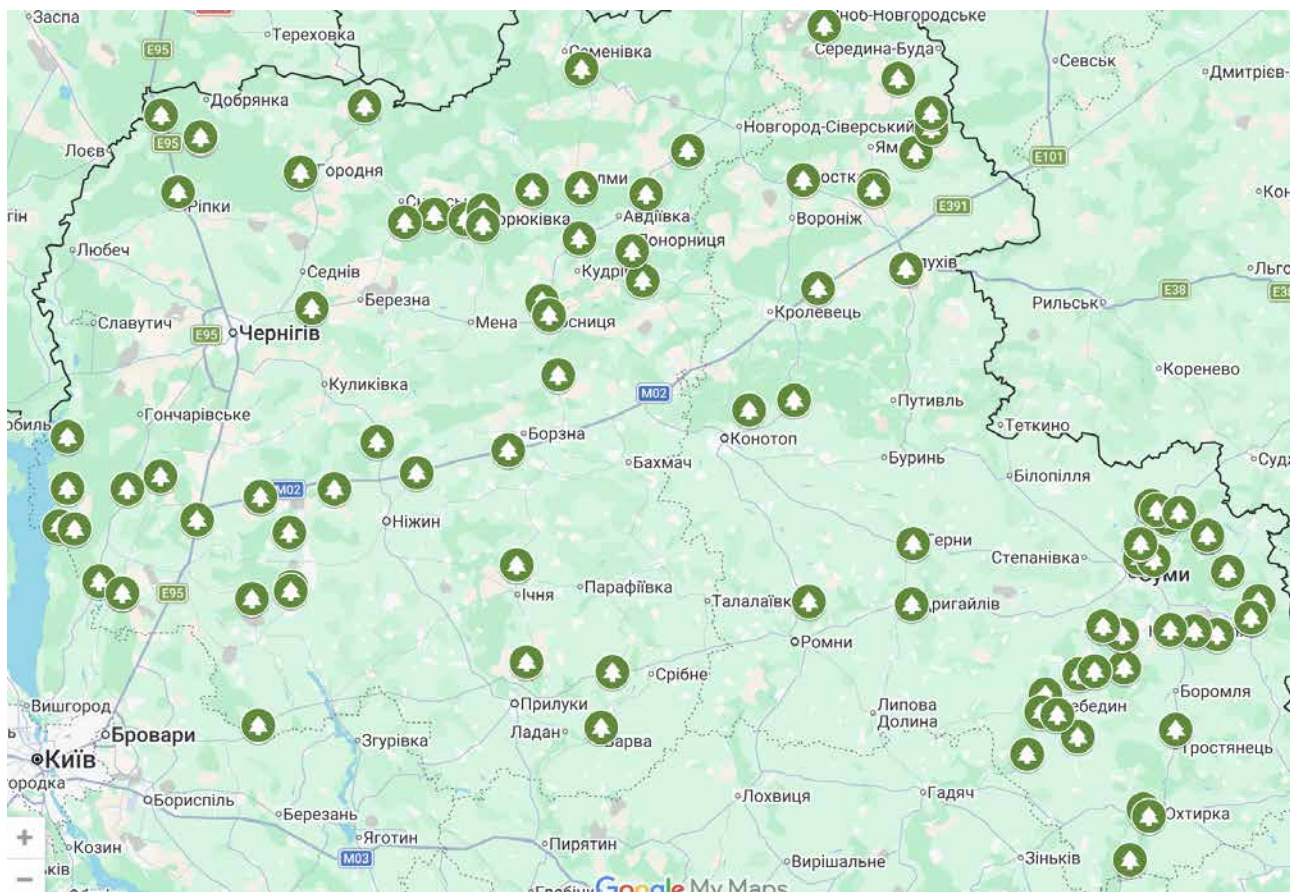

Рис. 3.2. Розміщення рекреаційних пунктів ДП «Ліси України» у межах Північного лісового офісу [21]

Важливе місце у діяльності підприємства займає заготівля та реалізація деревини. За офіційними даними, щорічний обсяг реалізації лісоматеріалів перевищує 12 млн м³, а загальний запас деревини становить близько 1,5 млрд м³ [17]. Це свідчить про значний ресурсний потенціал підприємства та його вагоме значення для економіки лісової галузі України.

З огляду на це, Сумське надлісництво є складовою великої державної системи управління лісовими ресурсами України. Підприємство виконує комплекс функцій, пов'язаних із веденням лісового господарства, охороною та відтворенням лісів, а також забезпеченням раціонального використання природних ресурсів. Значні площі лісового фонду, розгалужена структура управління та масштаб діяльності визначають його важливу роль у лісовому господарстві регіону.

3.2. Характеристика Сумського надлісництва

Сумське надлісництво розпочало роботу в результаті реорганізації системи управління лісовим господарством у Сумській області. Воно об'єднало три колишні філії ДП «Ліси України»: Сумську, Лебединську та Краснопільську, а також стало найбільшим надлісництвом в області як за площею, так і за кількістю виробничих підрозділів [22].

Загальна площа земель лісового фонду, що знаходиться у користуванні Сумського надлісництва, становить 98 659 га [22]. За цим показником воно є найбільшим із чотирьох надлісництв Сумської області, що функціонують у складі філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України» [23].

До організаційної структури надлісництва входять 17 лісництв, 3 транспортні ділянки, 4 нижні склади та 2 мисливські ділянки [22]. Зокрема, згідно із затвердженою зведеною відомістю проектів лісових культур на 2025 рік, у складі надлісництва функціонують: Межиріцьке, Великовисторопське, Бишківське, Лебединське, Українське, Боровеньківське, Великобобриське, Верхньосироватське, Осоївське, Недригайлівське, Роменське (Томашівське), Низівське, Сумське, Піщанське та Могрицьке лісництва [24].

На початок 2025 року чисельність працівників Сумського надлісництва становила 371 особу. Водночас підприємство потребує додаткових кадрів, таких як майстрів лісу, лісорубів, егерів, водіїв та трактористів [22].

За лісорослинним районуванням територія надлісництва охоплює зону Лівобережного Лісостепу, що визначає особливості породного складу насаджень. Відповідно до зведеної відомості проектів лісових культур та природного поновлення на 2025 рік, Відповідно до зведеної відомості проектів лісових культур та природного поновлення на 2025 рік, у категорії лісовідновлення заплановано роботи на площі 75,5 га, з яких 37 % припадає на хвойні породи (сосна звичайна) і 63 % на листяні (дуб звичайний) [24]. Лісорозведення на 2025 рік передбачено на площі 3 га виключно із

застосуванням сосни звичайної на галявинах та пустирях у типі лісорослинних умов В2 [25].

Аналіз проектів лісових культур показав, що у 2025 році створення лісових культур здійснюватиметься виключно ручним способом садіння [24; 25]. Усі роботи з лісовідновлення заплановані на весняний сезон, а природне поновлення на осінній [24].

У виробничій діяльності Сумське надлісництво демонструє високі результати: вже за перший місяць роботи (січень 2025 року) план з рубок головного користування було виконано на 143 % [22]. Загальний обсяг лісозаготівельних послуг, які планується залучити на конкурентній основі у першому півріччі 2026 року, становить майже 43 950 м³ деревини на рубках головного користування та суцільних санітарних рубках. На рубки формування й оздоровлення лісів припадає ще понад 21 300 м³ [26].

Отже, Сумське надлісництво є одним із ключових лісогосподарських підприємств Сумської області, діяльність якого охоплює значні площі лісів Лівобережного Лісостепу та характеризується переважанням дубових і соснових насаджень.

3.3. Природно-кліматичні умови

Сумське надлісництво розташоване в межах Сумської області, яка знаходиться на північному сході України. Територія області простягається приблизно на 200 км з півночі на південь та на 170 км із заходу на схід. На півночі та сході область межує з Брянською, Курською та Белгородською областями російської федерації, на півдні з Полтавською та Харківською областями, а на заході з Чернігівською областю. Загальна площа області становить 23,8 тис. км² [27].

Регіон розташований у межах двох природно-кліматичних зон: Полісся та Лісостепу [27]. Таке положення зумовлює різноманітність природних умов, ґрунтового покриву та рослинності. Північна частина області має більшу лісистість та значну кількість хвойних насаджень, тоді як у південній частині

переважають лісостепові ландшафти. Фізико-географічне положення області можна розглянути на рисунку 3.3.

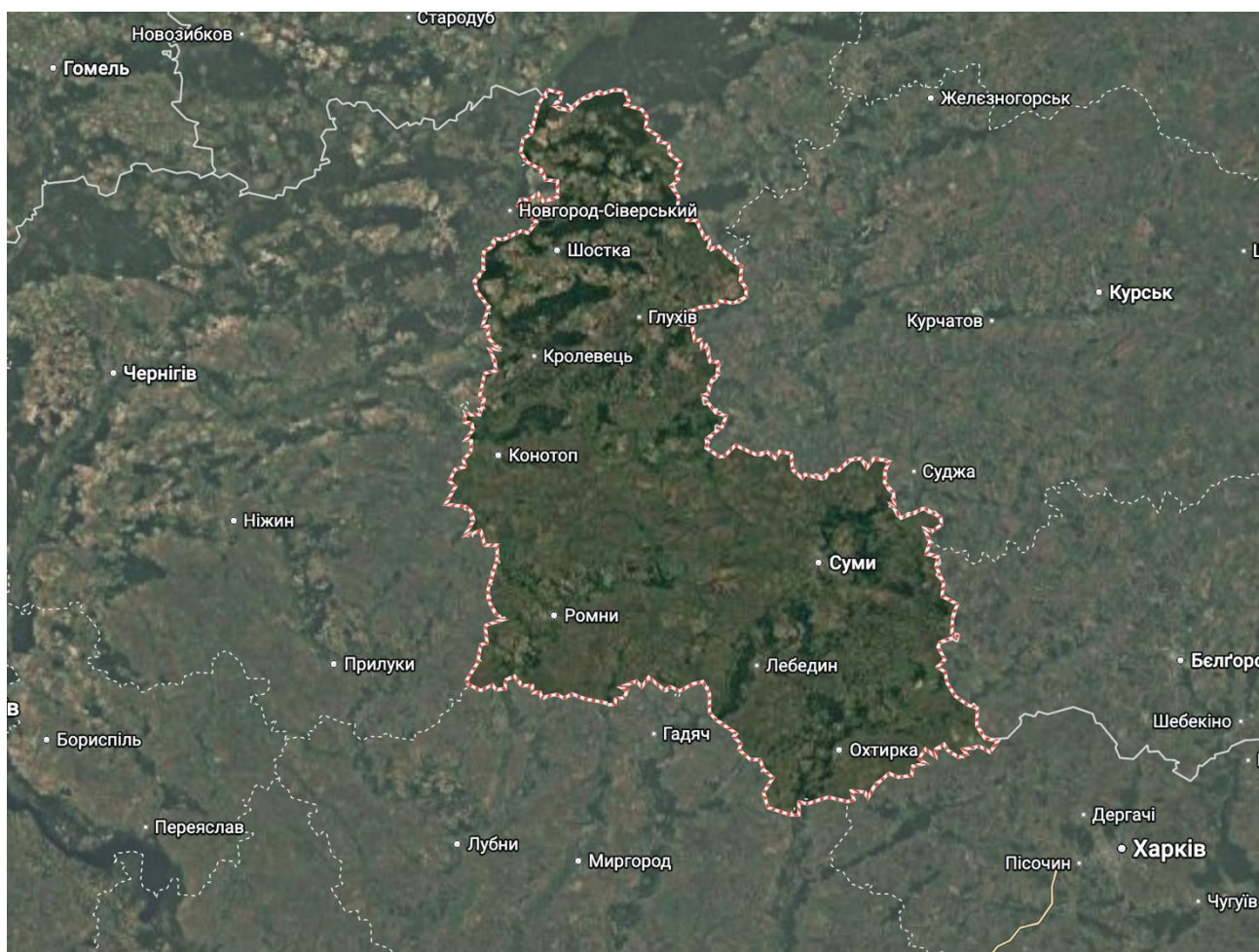

Рис. 3.3. Фізико-географічне положення Сумської області [28]

Рельєф території формувався під впливом флювіальних процесів та діяльності давнього льодовика. У геоструктурному відношенні область розташована в межах двох великих тектонічних структур: Воронежського кристалічного масиву та Дніпровсько-Донецької западини. Значна частина території має рівнинний характер, а сучасний рельєф сформований річковими долинами, терасами, балками та вододілами. Для області характерне поширення четвертинних відкладів, представлених пісками, суглинками, моренними та лесовими породами [29].

Клімат Сумської області помірно-континентальний із відносно м'якою зимою та теплим літом. За даними екологічного паспорта області, середня річна температура повітря у 2021 році становила 6,9–8,4 °С. Найвищі температури повітря влітку досягали 33–35 °С, а найнижчі зимові температури знижувалися

до $-23 \dots -29$ °C. Річна кількість опадів у межах області коливалася від 462 до 847 мм [27]. Середня річна швидкість вітру складає близько 4 м/с [30]. Основні кліматичні показники Сумської області наведено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Основні кліматичні показники Сумської області [27; 30]

Показник	Значення
Середня річна температура повітря	6,9–8,4 °C
Максимальна температура	33–35 °C
Мінімальна температура	$-23 \dots -29$ °C
Річна кількість опадів	462–847 мм
Середня швидкість вітру	4 м/с

Аналіз багаторічних спостережень свідчить про поступове підвищення середньорічної температури повітря на території Сумської області, що пов'язано із сучасними кліматичними змінами. Динаміка середньорічної температури повітря за 1992–2022 рр. наведена на рисунку 3.4.

Рис. 3.4. Динаміка середньорічної температури повітря у Сумській області за 1992–2022 рр. [30]

Територія області належить до басейну річки Дніпро та поділяється на два суббасейни: середнього Дніпра та річки Десна. До найбільших річок належать Псел, Ворскла, Сула, Хорол, Сейм та Десна [27]. Водні ресурси відіграють важливу роль у формуванні природних умов, впливають на зволоження ґрунтів та особливості лісорослинних умов. У структурі водних ресурсів області

переважають річки, частка яких становить близько 80 % від загального обсягу водних об'єктів. Значну роль також відіграють підземні води, ставки та водосховища [29]. Структуру водних ресурсів Сумської області наведено на рисунку 3.5.

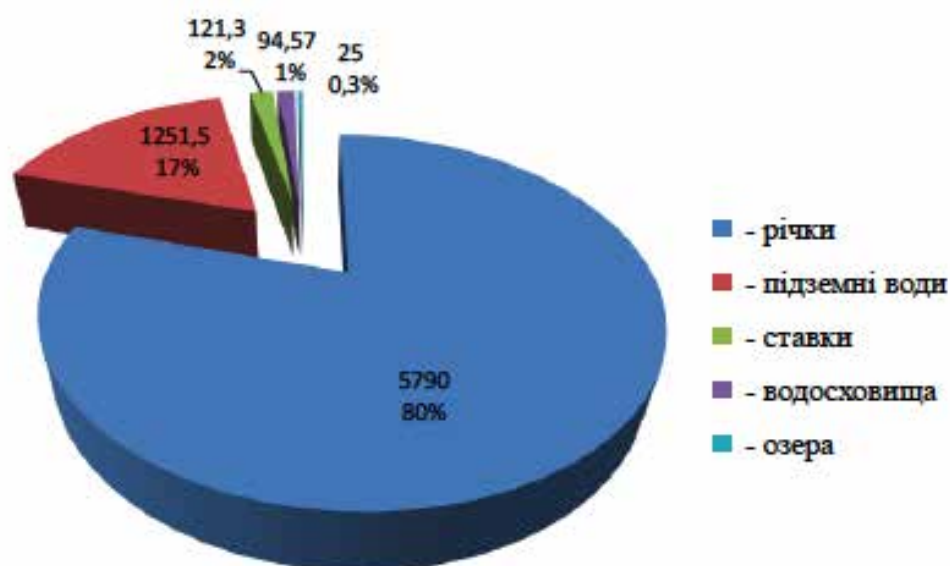

Рис. 3.5. Структура водних ресурсів Сумської області [29]

Ґрунтовий покрив області представлений чорноземами типовими та опідзоленими, дерново-підзолистими, сірими і темно-сірими лісовими ґрунтами [27]. На півночі області більш поширені дерново-підзолисті та супіщані ґрунти, що сприяє формуванню соснових лісів. У лісостеповій частині переважають чорноземи та сірі лісові ґрунти. На стан ґрунтового покриву значно впливають ерозійні процеси, інтенсивність яких відрізняється у межах різних районів області. Найвищий рівень еродованості ґрунтів спостерігається у південній та південно-східній частинах Сумської області, де частка еродованих земель місцями перевищує 30 % [29]. Рівень еродованості ґрунтів Сумської області наведено на рисунку 3.6.

Завдяки сприятливим природним умовам на території області сформувався різноманітний рослинний покрив. Загальна площа земель лісового фонду Сумської області становить 452,1 тис. га, з яких 425 тис. га вкриті ліською

рослинністю. Лісистість області складає 17,9 %, що перевищує середній показник по Україні [27].

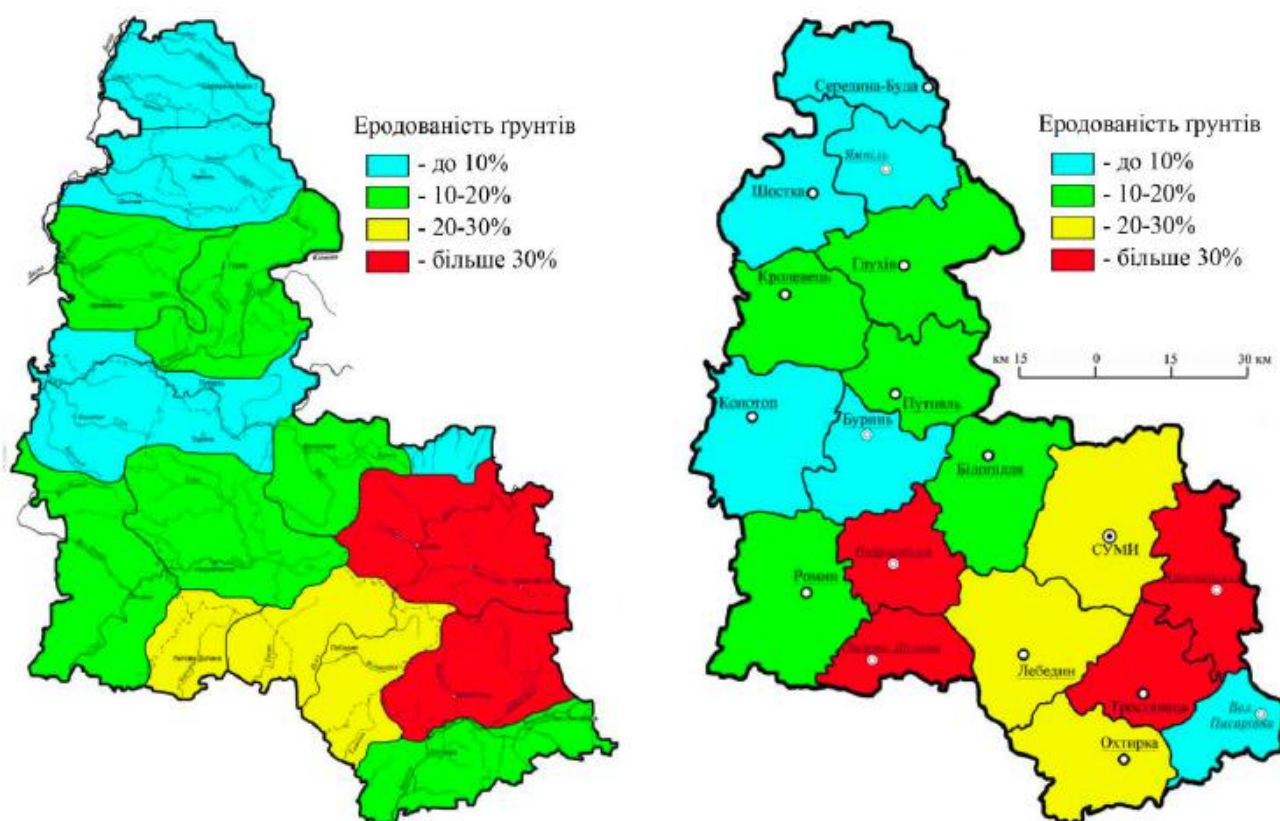

Рис. 3.6. Еродованість ґрунтів басейнових і адміністративно-територіальних систем Сумської області [29]

У породному складі насаджень переважають сосна та дуб. Частка сосни становить 39,5 %, дуба 38,4 %, берези 5,5 %, ясена 5,1 %, вільхи 4,4 %. Також зустрічаються осика, липа, клен та інші породи [27].

Основні лісоутворюючі породи Сумської області наведено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Основні лісоутворюючі породи Сумської області [27]

Порода	Частка у структурі насаджень, %
Сосна	39,5
Дуб	38,4
Береза	5,5
Ясен	5,1
Вільха	4,4
Інші породи	7,1

За матеріалами досліджень історії лісівництва на Сумщині, на півночі області переважають соснові та дубово-соснові ліси, рівень лісистості тут досягає близько 30 %. У східній частині поширені соснові ліси з домішками дуба та клена, а в південній частині області основними лісоутворюючими породами є дуб, ясен, клен та липа [31].

Природні умови Сумської області загалом є сприятливими для ведення лісового господарства. Помірно континентальний клімат, достатній рівень зволоження та значна площа лісових земель сприяють формуванню різноманітних лісових насаджень і вирощуванню основних лісоутворюючих порід. Важливе значення для розвитку лісового господарства мають також особливості ґрунтового покриття та достатня забезпеченість водними ресурсами. Разом із тим зміни клімату, підвищення температури та нерівномірний розподіл опадів можуть негативно впливати на стан лісових екосистем, підвищувати ризик пожеж і поширення шкідників [30].

Висновки до розділу 3

У третьому розділі здійснено характеристику об'єкта дослідження Сумського надлісництва філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України» у контексті організаційної структури, природно-кліматичних умов та їх впливу на ведення лісового господарства.

Встановлено, що ДП «Ліси України» є одним із найбільших лісокористувачів Європи, у користуванні якого перебуває близько 6,9 млн га лісового фонду. Реорганізація підприємства в акціонерне товариство у 2025 році, при збереженні 100 % державної власності, свідчить про продовження реформування галузі та перехід до більш сучасних форм корпоративного управління. Сумське надлісництво, утворене 1 січня 2025 року шляхом об'єднання трьох колишніх лісгосподарських підприємств, є найбільшою виробничою одиницею Сумської області з площею лісового фонду 98 659 га та організаційною структурою з 17 лісництв.

Аналіз природно-кліматичних умов Сумської області показав, що регіон охоплює дві природні зони: Полісся та Лісостеп, що зумовлює неоднорідність ґрунтового покриву і породного складу насаджень. Помірно-континентальний клімат із річною кількістю опадів 462–847 мм загалом є сприятливим для лісорощування, однак динаміка підвищення середньорічної температури за останні десятиліття формує нові ризики для стійкості лісових екосистем. Домінування сосни (39,5 %) та дуба (38,4 %) у породному складі насаджень безпосередньо впливає на стратегію лісовідновлення і вибір садивного матеріалу.

Відповідно, природно-кліматичні умови та організаційний потенціал Сумського надлісництва формують об'єктивне підґрунтя для ведення лісокультурного виробництва, але водночас зумовлюють ряд викликів, пов'язаних із нестабільністю зволоження та необхідністю адаптації лісогосподарських підходів до умов, що змінюються.

РОЗДІЛ 4

СТАН ЛІСОКУЛЬТУРНОГО ВИРОБНИЦТВА У СУМСЬКОМУ НАДЛІСНИЦТВІ

4.1. Лісове насінництво у Сумському надлісництві

Лісове насінництво є важливою складовою лісокультурного виробництва, оскільки саме воно забезпечує розсадники насінним матеріалом, а отже і обсяги майбутнього лісовідновлення. У Сумському надлісництві заготівля насіння деревних і чагарникових порід у 2025 році здійснювалася відповідно до плану, який було незначно перевиконано. За даними звіту про проведення лісокультурних робіт, загальний обсяг заготовленого насіння становив 2583,1 кг за планового завдання 2545 кг, що становить 101,5 % від плану [32]. Структуру заготівлі насіння за породними групами наведено у таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Обсяги заготівлі лісового насіння у Сумському надлісництві у 2025 році [32]

Категорія насіння	Завдання, кг	Виконано, кг	Виконання, %
Заготовлено насіння	2545	2583,1	101,5
Хвойні породи	11	11,6	105,5
у т.ч. сосна звичайна	11	11,6	105,5
Листяні та чагарникові	2534	2571,5	101,5
у т.ч. дуб звичайний	2500	2530	101,2
Заготовлено на ПЛНБ	2000	2000	100,0
у т.ч. дуб звичайний	2000	2000	100,0

Найбільшу частку в структурі заготовленого насіння займає дуб звичайний. У 2025 році його було заготовлено 2530 кг, що становить майже 98 % від загального обсягу. Частка хвойних порід є значно меншою і представлена лише сосною звичайною, насіння якої заготовлено 11,6 кг. Такий розподіл пов'язаний із породним складом лісових культур, які створюються в надлісництві. Як було встановлено раніше, під час лісовідновлення переважає

дуб звичайний, тоді як сосна займає меншу частку площ. Крім того, слід враховувати різницю між самими породами. Жолуді дуба мають значну масу, тому навіть за однакової кількості насіння їх вага буде суттєво більшою, ніж у сосни.

Важливою особливістю є те, що значна частина насіння дуба була заготовлена на об'єктах постійної лісонасінної бази. Із загального обсягу 2530 кг жолудів 2000 кг отримано саме на таких об'єктах [32]. Це становить близько 79 % усього заготовленого насіння дуба. Використання насіння з ПЛНБ дає можливість отримувати якісніший садивний матеріал, що в подальшому позитивно впливає на ріст і стійкість лісових культур. Водночас насіння сосни звичайної на об'єктах ПЛНБ у 2025 році не заготовлялося.

Отримані результати свідчать, що насінницьке господарство надлісництва забезпечує потреби лісокультурного виробництва у насінні основних порід. План заготівлі насіння виконано повністю, а основу насінного фонду становить дуб звичайний, який є однією з головних лісоутворюючих порід регіону.

Для того щоб оцінити зміни в роботі насінницького господарства, доцільно порівняти показники за останні три роки. Для цього використано узагальнені матеріали виробничої звітності Сумської, Лебединської та Краснопільської філій ДП «Ліси України» за 2023–2024 роки та дані Сумського надлісництва за 2025 рік [33; 34]. Для порівняння обсягів складено таблицю 4.2.

Таблиця 4.2

Динаміка заготівлі лісового насіння у 2023–2025 роках [32; 33; 34]

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.
Заготовлено насіння, кг	2418,0	2497,4	2583,1
Хвойні породи, кг	10,2	10,9	11,6
у т.ч. сосна звичайна, кг	10,2	10,9	11,6
Листяні та чагарникові, кг	2407,8	2486,5	2571,5
у т.ч. дуб звичайний, кг	2360,0	2450,0	2530,0
Заготовлено на ПЛНБ, кг	1900,0	1920,0	2000,0

Як видно з таблиці 4.2, обсяги заготівлі насіння протягом 2023–2025 років поступово збільшувалися. У 2023 році було заготовлено 2418 кг насіння, а у 2025

році 2583,1 кг. Різниця становить 165,1 кг. Такі показники дають можливість забезпечувати розсадники необхідною кількістю насінного матеріалу.

Найбільша частка заготовленого насіння в усі роки припадала на дуб звичайний. У 2023 році було заготовлено 2360 кг жолудя, у 2024 році 2450 кг, а у 2025 році 2530 кг. Це пов'язано з тим, що дуб залишається однією з основних порід під час створення лісових культур у господарстві.

Кількість заготовленого насіння сосни звичайної також щороку дещо збільшувалася. Якщо у 2023 році вона становила 10,2 кг, то у 2025 році 11,6 кг. Водночас порівнювати дуб і сосну лише за масою насіння не зовсім правильно, оскільки насіння сосни значно дрібніше за жолуді дуба.

Поступово збільшувалися і обсяги насіння, заготовленого на об'єктах постійної лісонасінної бази. У 2023 році на ПЛНБ було заготовлено 1900 кг насіння, у 2024 році 1950 кг, а у 2025 році 2000 кг. Більша частина цього обсягу припадала на дуб звичайний.

Отже, за останні три роки структура лісового насінництва суттєво не змінилася. Основною породою залишався дуб звичайний, а обсяги заготівлі насіння з року в рік були близькими між собою. Водночас кількість насіння, заготовленого на об'єктах постійної лісонасінної бази, поступово збільшувалася.

4.2. Лісове розсадництво у Сумському надлісництві

Лісове розсадництво забезпечує перетворення заготовленого насіння на стандартний садивний матеріал, придатний для створення лісових культур та озеленення. Стан розсадницького господарства Сумського надлісництва оцінено за звітами про наявність садивного матеріалу станом на 10 жовтня 2025 року, які охоплюють як сіянці (Форма 14), так і саджанці у шкільних відділеннях та на плантаціях (Форма 15).

Сіянці. Станом на дату обліку у розсадниках надлісництва налічувалося 1280,0 тис. шт. стандартних сіянців, вирощених на площі 2,48 га [35]. Породну структуру наявного посівного матеріалу та показники виходу сіянців наведено у таблиці 4.3.

**Наявність стандартних сіянців у розсадниках Сумського
надлісництва станом на 10.10.2025 [35]**

Порода	Площа, га	Всього стандартних сіянців, тис. шт.	Вихід з 1 га (факт), тис. шт.	Вихід до плану, %
Хвойні	0,255	530,2	2076	166
у т.ч. сосна звичайна	0,246	519,2	2107	140
ялина європейська	0,009	11,0	1222	122
Листяні	2,225	749,8	337	83
у т.ч. дуб звичайний	1,789	734,0	410	75
ясен звичайний	0,040	4,0	100	50
береза	0,037	5,1	138	25
Разом	2,480	1280,0	516	62

Із таблиці видно, що за кількістю сіянців переважають листяні породи, однак вихід сіянців з одиниці площі є значно вищим у хвойних. За кількістю сіянців листяні породи (749,8 тис. шт., 58,6 %) переважають над хвойними (530,2 тис. шт., 41,4 %), однак за інтенсивністю використання площі співвідношення є протилежним. Вихід сіянців хвойних порід з одного гектара (2076 тис. шт.) у понад шість разів перевищує відповідний показник листяних порід (337 тис. шт.). Найбільший вихід сіянців отримано для сосни звичайної: 2107 тис. шт. з гектара, що на 40 % перевищує планове завдання. Це пояснюється тим, що весь обсяг сіянців сосни вирощено у закритому середовищі (теплицях), де створюються оптимальні умови для проростання насіння та росту сіянців [35]. Дуб звичайний, навпаки, недобрав планового виходу, забезпечивши 410,0 тис. шт. з гектара, або 75 % плану, що є типовим для крупнонасінної породи з нижчою густотою посіву.

Окремо варто звернути увагу на походження насіння, з якого вирощували сіянці. Із 734 тис. шт. сіянців дуба звичайного 541 тис. шт., тобто майже три чверті (73,7 %), вирощено з насіння постійної лісонасінної бази [35]. Тобто більшість сіянців дуба була вирощена з жолудя, заготовленого на об'єктах ПЛНБ:

генетично цінне жолуддя, заготовлене на ПЛНБ (підрозділ 4.1), реалізується у вигляді сіянців дуба з покращеними спадковими властивостями. У звіті також не зафіксовано загибелі посівів. Поряд із основними лісотвірними породами вирощується незначна кількість сіянців супутніх і допоміжних порід, наприклад, ясена звичайного (4,0 тис. шт.), берези (5,1 тис. шт.), горіхів (3,8 тис. шт.) та плодових порід, проте їхня сукупна частка є несуттєвою і не впливає на загальну спрямованість посівного господарства на дуб і сосну.

Ще одним важливим моментом є використання садивного матеріалу із закритою кореневою системою (ЗКС). Такий садивний матеріал широко використовується під час створення лісових культур у сучасному лісокультурному виробництві, але власне вирощування сіянців із закритою кореневою системою у Сумському надлісництві станом на дату обліку не здійснювалося. Відповідний звіт містить нульові показники за всіма породами [36]. Водночас, як буде показано у підрозділі 4.3, лісові культури із застосуванням матеріалу ЗКС у надлісництві створено на площі 51,6 га. Тобто потреба у такому матеріалі задовольнялася не за рахунок власної виробничої бази, а, вочевидь, шляхом надходження сіянців із зовнішніх джерел, централізованих структурних підрозділів ДП «Ліси України».

Для порівняння показників розсадництва було розглянуто також дані за попередні роки. Було використано узагальнені матеріали обліку розсадницького господарства Сумської, Лебединської та Краснопільської філій ДП «Ліси України» за 2023–2024 роки, а також дані Сумського надлісництва за 2025 рік [37; 38]. Динаміку вирощування стандартних сіянців наведено у таблиці 4.4.

**Динаміка вирощування стандартних сіянців у 2023–2025 роках [35;
37; 38]**

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.
Загальна кількість сіянців, тис. шт.	1195,0	1236,0	1280,0
Хвойні породи, тис. шт.	486,0	507,0	530,2
Листяні породи, тис. шт.	709,0	729,0	749,8
у т.ч. дуб звичайний, тис. шт.	692,0	715,0	734,0
Площа посівних відділень, га	2,31	2,40	2,48

Кількість вирощених сіянців поступово збільшувалася. У 2023 році розсадники забезпечили вихід 1195 тис. шт. стандартного садивного матеріалу, а у 2025 році цей показник досяг 1280 тис. шт. Зміни були незначними, проте кількість сіянців щороку збільшувалася.

У структурі садивного матеріалу впродовж усього періоду переважали листяні породи. Найбільшу частку становив дуб звичайний, кількість сіянців якого збільшилася з 692 тис. шт. у 2023 році до 734 тис. шт. у 2025 році. Така структура пов'язана з тим, що дуб залишається основною породою під час створення лісових культур.

Поступове збільшення спостерігалось і серед хвойних порід. За три роки кількість стандартних сіянців сосни та інших хвойних зросла майже на 45 тис. шт. Такі результати пов'язані з високою продуктивністю тепличного вирощування та добрими показниками схожості насіння.

Водночас площа посівних відділень змінювалася несуттєво. Якщо у 2023 році вона становила 2,31 га, то у 2025 році відповідно 2,48 га. Отже, дані свідчать про те, що збільшення обсягів вирощування досягалося не стільки за рахунок розширення розсадників, скільки завдяки більш ефективному використанню існуючих виробничих площ.

Упродовж 2023–2025 років обсяги вирощування сіянців поступово збільшувалися, а основними породами залишалися дуб звичайний і сосна звичайна.

Саджанці. Окрему ланку розсадницького господарства становить вирощування саджанців у шкільних відділеннях і на плантаціях. На відміну від сіянців, що мають переважно лісокультурне призначення, саджанці у надлісництві орієнтовані здебільшого на декоративно-озеленювальні потреби. Структуру наявних саджанців наведено у таблиці 4.5.

Таблиця 4.5

**Наявність саджанців у шкільних відділеннях і на плантаціях
Сумського надлісництва станом на 10.10.2025 [39]**

Категорія / порода	Площа, га	Всього, тис. шт.	Стандартних для реалізації, тис. шт.
Шкільні відділення	4,43	33,49	22,02
у т.ч. хвойні	2,25	22,41	10,94
листяні	1,70	5,42	5,42
чагарникові	0,48	5,65	5,65
Плантації новорічних ялинок	31,90	72,75	8,35
Інші плантації	20,50	2,20	—

Із даних таблиці 4.5 видно, що саджанцеве господарство має чітко виражену декоративно-озеленювальну спрямованість. Найбільшу площу (31,9 га) і кількість (72,75 тис. шт.) займають плантації новорічних ялинок, представлені переважно сосною звичайною (60,9 тис. шт.) та ялиною європейською (11,9 тис. шт.) [39]. У шкільних відділеннях вирощуються здебільшого декоративні породи: ялина європейська, туя, яловець, модрина, а також плодові (яблуня) і чагарникові (калина, бирючина, самшит) види. Загальна кількість стандартних саджанців, придатних для реалізації, становить 22 тис. шт., що повністю відповідає показнику вирощених саджанців для озеленення у звіті за формою 35 [32].

Кількість саджанців із закритою кореневою системою залишається незначною. Загальна кількість саджанців ЗКС становить лише 2,48 тис. шт. і представлена декоративними породами (туєю, яловцем та самшитом) [40]. Таким чином, у сегменті саджанців, як і у сегменті сіянців, технологія ЗКС поки що не

набула суттєвого розвитку. Крім того, план висіву насіння у розсадниках виконано лише на 35,2 % (0,634 га за плану 1,8 га) [32]. Імовірно, частина потреби в садивному матеріалі покривалася за рахунок уже наявних запасів або надходжень з інших підрозділів.

Загалом розсадницьке господарство Сумського надлісництва забезпечує власні потреби у сіянцях основних лісотвірних порід: дуба звичайного і сосни звичайної. Переважно це відбувається за рахунок матеріалу з відкритою кореневою системою, частина якого (сіянці дуба) має покращене генетичне походження. Саджанцеве господарство виконує допоміжну, переважно озеленувальну функцію, а одним із напрямів подальшого розвитку може бути налагодження власного виробництва садивного матеріалу із закритою кореневою системою.

Для порівняння показників саджанцевого господарства використано архівні матеріали обліку саджанців у шкільних відділеннях і на плантаціях Сумської, Лебединської та Краснопільської філій ДП «Ліси України» за 2023–2024 роки, а також звітність Сумського надлісництва за 2025 рік [41; 42]. Основні показники наведено у таблиці 4.6.

Таблиця 4.6

Динаміка вирощування саджанців у шкільних відділеннях і на плантаціях у 2023–2025 роках [39; 41; 42]

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.
Загальна кількість саджанців, тис. шт.	98,4	103,6	108,4
Стандартних для реалізації, тис. шт.	18,1	20,0	22,0
Площа шкільних відділень, га	4,08	4,21	4,43
Площа плантацій новорічних ялинок, га	29,8	30,7	31,9

За три роки кількість вирощених саджанців збільшилася з 98,4 до 108,4 тис. шт. Також зросла кількість стандартного матеріалу, придатного для реалізації: з 18,1 тис. шт. у 2023 році до 22,0 тис. шт. у 2025 році.

Площа шкільних відділень змінювалася незначно: з 4,08 до 4,43 га. Площа плантацій новорічних ялинок за цей самий період збільшилася з 29,8 до 31,9 га.

Найбільшу частину продукції, як і раніше, забезпечували плантації новорічних ялинок. У шкільних відділеннях переважно вирощували декоративні хвойні, листяні та чагарникові породи, які використовуються для озеленення.

Порівняно із сіянцями кількість саджанців є значно меншою, оскільки вони мають інше призначення і використовуються переважно для озеленувальних робіт. Тому їх виробництво змінюється повільніше і без різких коливань між роками.

Отже, у 2023–2025 роках саджанцеве господарство працювало без суттєвих змін. Основними напрямками залишалися вирощування декоративного матеріалу та утримання плантацій новорічних ялинок. У майбутньому можливе збільшення частки саджанців із закритою кореневою системою, оскільки потреба в такому матеріалі поступово зростає.

4.3. Відтворення лісів у Сумському надлісництві

Відтворення лісів є завершальним етапом лісокультурного виробництва, коли заготовлене насіння та вирощений садивний матеріал використовуються для створення нових насаджень. Для аналізу використано дані звіту про проведення лісокультурних робіт за формою № 35 за 2025 рік. Основні показники наведено у таблиці 4.7.

Обсяги відтворення лісів у Сумському надлісництві у 2025 році [32]

Показник	Завдання, га	Виконано, га	Виконання, %
Відтворення лісів	326,6	329,7	100,9
у т.ч. садіння і висівання лісу	321,0	321,5	100,2
з них садіння лісових культур	310,6	314,9	101,4
створення лісокультур матеріалом ЗКС	—	51,6	—
захисні лісові насадження	3,0	3,0	100,0
природне поновлення лісу	5,6	8,2	146,4
Обробіток ґрунту під лісокультури майбутнього року	50,0	61,9	123,8
Переведено у вкриті лісовою рослинністю землі	246,7	474,7	192,4

Дані таблиці 4.7 показують, що у 2025 році план з відтворення лісів було виконано повністю. За плану 326,6 га фактично роботи проведено на площі 329,7 га [32].

Найбільшу частину робіт становило садіння та висівання лісу (321,5 га). Природне поновлення займало значно менші площі (8,2 га). Такий розподіл є звичним для лісостепової зони, де нові насадження переважно створюють штучним способом.

У 2025 році лісові культури із застосуванням садивного матеріалу із закритою кореневою системою були створені на площі 51,6 га [32]. Це становить близько 16 % від загальної площі садіння лісових культур. Разом з тим власне вирощування такого матеріалу в надлісництві відсутнє, тому його отримують з інших підрозділів ДП «Ліси України».

Площа природного поновлення становила 8,2 га при плані 5,6 га. Хоча ці площі залишаються невеликими, їх обсяг поступово збільшується.

У вкриті лісовою рослинністю землі у 2025 році було переведено 474,7 га. Цей показник охоплює не лише культури поточного року, а й насадження попередніх років, які досягли необхідного стану для переведення до вкритих

лісом земель. Крім того, на площі 61,9 га проведено підготовку ґрунту для створення лісових культур у наступному році.

Для порівняння показників відтворення використано узагальнені матеріали щодо лісокультурних робіт Сумської, Лебединської та Краснопільської філій ДП «Ліси України» за 2023–2024 роки та дані Сумського надлісництва за 2025 рік [33; 34]. Динаміку основних показників відтворення лісів подано у таблиці 4.8.

Таблиця 4.8

Динаміка показників відтворення лісів у 2023–2025 роках [32; 33; 34]

Показник	2023 р.	2024 р.	2025 р.
Відтворення лісів, га	301,8	315,6	329,7
Садіння і висівання лісу, га	295,4	308,2	321,5
у т.ч. садіння лісових культур, га	287,1	300,3	314,9
Природне поновлення, га	6,4	7,1	8,2
Створення культур із застосуванням ЗКС, га	34,2	42,8	51,6
Переведено у вкриті лісовою рослинністю землі, га	421,5	448,2	474,7

З наведених даних видно, що обсяги відтворення лісів щороку збільшувалися. У 2023 році вони становили 301,8 га, у 2024 році вже 315,6 га, а у 2025 році 329,7 га.

Основна частина робіт у всі роки припадала на створення лісових культур. Площі природного поновлення залишалися значно меншими, проте також поступово збільшувалися з 6,4 га у 2023 році до 8,2 га у 2025 році.

За цей самий період зросли площі лісових культур, створених із використанням садивного матеріалу із закритою кореневою системою. У 2023 році вони становили 34,2 га, а у 2025 році вже 51,6 га.

Також збільшувалася площа насаджень, переведених у вкриті лісовою рослинністю землі. У 2023 році цей показник становив 421,5 га, а у 2025 році 474,7 га.

Отже, упродовж 2023–2025 років обсяги лісовідновлення поступово зростали. Основним способом відтворення лісів залишалося створення лісових

культур, але водночас збільшувалися площі природного поновлення та використання садивного матеріалу із закритою кореневою системою.

Висновки до розділу 4

У четвертому розділі розглянуто стан лісового насінництва, розсадництва та відтворення лісів у Сумському надлісництві на основі виробничої звітності підприємства.

У 2025 році в надлісництві було заготовлено 2583,1 кг насіння, з яких майже 98 % припадало на дуб звичайний. Із загального обсягу 2000 кг жолудя заготовлено на об'єктах постійної лісонасінної бази. План із заготівлі насіння виконано на 101,5 %.

Станом на жовтень 2025 року у розсадниках вирощувалося 1280 тис. шт. стандартних сіянців. Найбільшу частку становив дуб звичайний у кількості 734 тис. шт., а серед хвойних порід переважала сосна звичайна у кількості 519,2 тис. шт. Більшість сіянців дуба отримано з насіння ПЛНБ. Водночас власне вирощування садивного матеріалу із закритою кореневою системою в надлісництві не здійснюється. Саджанцеве господарство використовується переважно для вирощування декоративного матеріалу та новорічних ялинок.

Обсяг відтворення лісів у 2025 році становив 329,7 га, що дещо перевищило запланований показник. Основна частина робіт припадала на створення лісових культур. Природне поновлення займало значно менші площі, проте його обсяги також збільшувалися. Лісові культури із застосуванням садивного матеріалу із закритою кореневою системою було створено на площі 51,6 га.

Порівняння показників за 2023–2025 роки показало, що обсяги заготівлі насіння, вирощування сіянців і саджанців, а також площі відтворення лісів поступово збільшувалися. Заготівля насіння зросла з 2418,0 до 2583,1 кг, кількість стандартних сіянців збільшилася з 1195,0 до 1280,0 тис. шт., а площа відтворення лісів зросла з 301,8 до 329,7 га.

Отже, усі основні складові лісокультурного виробництва працюють узгоджено та забезпечують потреби надлісництва у насінному і садивному матеріалі. Подальший розвиток господарства доцільно пов'язувати зі створенням власної бази для вирощування матеріалу із закритою кореневою системою та збільшенням площ природного поновлення там, де це дозволяють лісорослинні умови.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ

У процесі дослідження лісокультурного виробництва Сумського надлісництва філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України» отримано такі результати:

1. Лісокультурне виробництво є комплексом взаємопов'язаних заходів із вирощування садивного матеріалу, створення лісових культур і відтворення лісів, ефективність якого безпосередньо визначає продуктивність і стійкість майбутніх насаджень. В умовах України, де рівень лісистості становить лише 15,9 % при оптимальному показнику 20 %, а внаслідок воєнної агресії пошкоджено близько 3 млн га лісового фонду, лісовідновлення набуває стратегічного значення. Для лісостепової зони, зокрема Сумської області, характерне переважання штучного способу відтворення лісів через нестабільне зволоження та активну конкуренцію трав'янистої рослинності, що підтверджується як науковою літературою, так і практикою досліджуваного підприємства.

2. Сумське надлісництво є найбільшою виробничою одиницею Сумської області з площею лісового фонду 98 659 га та організаційною структурою, що охоплює 17 лісництв. Умови Лівобережного Лісостепу визначають домінування двох головних порід: сосни звичайної (39,5 %) та дуба звичайного (38,4 %). Саме ці породи переважають у насінництві, розсадництві та під час створення лісових культур. Помірно-континентальний клімат із річною кількістю опадів 462–847 мм загалом є сприятливим для лісорощування, однак підвищення середньорічних температур може ускладнювати вирощування та відновлення лісів у майбутньому.

3. Лісове насінництво надлісництва орієнтоване переважно на заготівлю насіння дуба звичайного, що становить близько 98 % від загального обсягу (2530 кг із 2583,1 кг у 2025 році). Планове завдання виконано на 101,5 %. Із загального обсягу заготовленого насіння дуба 2000 кг зібрано на об'єктах постійної лісонасінної бази, що дає можливість використовувати якісніше насіння для вирощування садивного матеріалу. Водночас заготівля насіння сосни

звичайної на об'єктах ПЛНБ у звітному році не проводилася, хоча ця порода займає третину площ лісовідновлення.

4. Розсадницьке господарство надлісництва забезпечує власні потреби в сіянцях основних порід. Загальна кількість стандартних сіянців станом на жовтень 2025 року склала 1280 тис. шт., з яких 734 тис. шт. припадало на дуб звичайний, а 519,2 тис. шт. на сосну звичайну. Сіянці сосни вирощуються у закритому середовищі, що забезпечує вихід 2107 тис. шт./га, або 140 % від планового показника. Майже три чверті сіянців дуба (73,7 %) отримано з насіння ПЛНБ. Виявлено, що власне виробництво сіянців із закритою кореневою системою у надлісництві відсутнє повністю, а план з посіву в розсаднику виконано лише на 35,2 % що може створювати труднощі із забезпеченням власним садивним матеріалом у майбутньому.

5. Відтворення лісів у 2025 році виконано в обсязі 329,7 га (100,9 % від плану). У структурі відтворення переважає штучне лісовідновлення (97,5 %), що є характерним для лісостепової зони. У 2025 році садивний матеріал із закритою кореневою системою використовувався на площі 51,6 га (16,4 % від загального обсягу садіння). Проте весь такий матеріал надходив із зовнішніх джерел через відсутність власного виробництва. Перевиконання завдання з природного поновлення (146,4 %) та переведення у вкриті лісовою рослинністю землі 474,7 га (192,4 % від плану) показують, що роботи з відтворення лісів виконувалися у повному обсязі. Основною проблемою є відсутність власного виробництва матеріалу ЗКС та незаготівля насіння сосни на ПЛНБ, через це надлісництво змушене залучати частину матеріалу з інших підрозділів.

6. У 2023–2025 роках основні показники лісокультурного виробництва поступово збільшувалися. Обсяги заготівлі насіння зросли з 2418,0 до 2583,1 кг, кількість стандартних сіянців – з 1195,0 до 1280,0 тис. шт., а площа відтворення лісів – з 301,8 до 329,7 га.

З метою усунення виявлених недоліків і підвищення ефективності лісокультурного виробництва Сумського надлісництва пропонується:

- організувати власне виробництво сіянців із закритою кореневою системою шляхом облаштування теплиць або плівкових укриттів у наявних розсадниках;
- розпочати заготівлю насіння сосни звичайної на об'єктах постійної лісонасінної бази;
- збільшити площі природного поновлення у деревостанах, де наявний достатній підріст;

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гузь М. М. Сучасні проблеми лісокультурного виробництва в Україні та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. Т. 27, № 8. С. 52–58.
2. Гордієнко М. І., Гузь М. М., Дебринюк Ю. М., Маурер В. М. Лісові культури. Львів : Камула, 2005. 608 с.
3. Про затвердження Правил відтворення лісів : постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2007 № 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2007-п> (дата звернення: 18.05.2026).
4. Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01.1994 № 3852-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12> (дата звернення: 18.05.2026).
5. Маурер В. М., Бровко Ф. М., Пінчук А. П., Кичиліук О. В. Підвищення продуктивності лісів лісокультурними методами. Київ : НУБіП України, 2011. 124 с.
6. Ткач В. П., Кобець О. В. Сучасний стан лісів в Україні в умовах впливу зміни клімату та воєнної агресії. *Лісівництво і агролісомеліорація*. 2025. Вип. 146. С. 3–13.
7. Дунаєвська О. Ф., Вишневський А. В., Іщук О. В., Сокульський І. М. Екологічні аспекти лісовідновлювальних заходів. *Екологічні науки*. 2024. № 3(54). С. 216–219.
8. Шлійко А. Сучасний еколого-економічний стан лісових ресурсів та перспективи ефективного їх використання. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 3(28). С. 56–61.
9. Ткаченко А. К., Логінова М. В. Лісовідновлення: правові та інституційні підходи до відновлення лісів. *Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс* : матеріали наук. конф. Хмельницький : МЦНД, 2024. С. 344–350.
10. Екологія – шляхи гармонізації відносин природи та суспільства : збірник тез VII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 10-річчю створення кафедри екології та безпеки життєдіяльності

(Умань, 20 жовтня 2018 р.) / під ред. О. О. Непочатенка. Умань : Ред.-вид. відділ УНУС, 2018. 104 с.

11. Барабаш А. П. Теоретичні основи розвитку лісового господарства. ДП «Тернопільське лісове господарство». 2019. С. 16–18.

12. Маурер В. М., Гордієнко М. І., Бровко Ф. М. та ін. Теоретичні та технологічні основи відтворення лісів на засадах екологічно орієнтованого лісівництва. Київ : Держкомлісгосп, 2009. 64 с.

13. Державне агентство лісових ресурсів України. Лісове господарство України. Київ : Державне агентство лісових ресурсів України, 2019. 51 с.

14. Про ДП «Ліси України». ДП «Ліси України» : веб-сайт. URL: <https://e-forest.gov.ua/about-us/> (дата звернення: 18.05.2026).

15. Статут державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України». Київ, 2025. URL: https://e-forest.gov.ua/statut-derzhavnoho-spetsializovanoho-hospodarskoho-pidpriemstva-lisy-ukrainy-24-06-2025/#flipbook-df_14598/1/ (дата звернення: 18.05.2026).

16. Про перетворення державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» в акціонерне товариство, 100 відсотків акцій якого належать державі, та утворення комісії з перетворення підприємства : наказ Державного агентства лісових ресурсів України від 26.02.2025 № 267. URL: https://e-forest.gov.ua/nakaz-pro-peretvorennia-derzhavnoho-spetsializovanoho-hospodarskoho-pidpriemstva-lisy-ukrainy-v-aktsionerne-tovarystvo-100-vidsotkiv-aktsij-iakoho-nalezhat-derzhavi-ta-utvorennia-komisii-z-peretvoren/#flipbook-df_22724/1/ (дата звернення: 18.05.2026).

17. ДП «Ліси України» : офіційний сайт. URL: <https://e-forest.gov.ua/> (дата звернення: 18.05.2026).

18. Лісова галузь України. ДП «Ліси України» : веб-сайт. URL: <https://e-forest.gov.ua/lisova-haluz-ukrainy/> (дата звернення: 18.05.2026).

19. Філії ДП «Ліси України». ДП «Ліси України» : веб-сайт. URL: <https://e-forest.gov.ua/new-filii-dp/> (дата звернення: 18.05.2026).

20. Протокол першої лісовпорядної наради з лісовпорядкування лісів, що перебувають у постійному користуванні ДСГП «Ліси України», розташованих на території Сумської області. Суми, 2025.

21. Рекреація. ДП «Ліси України» : веб-сайт. URL: <https://e-forest.gov.ua/rekreatsiia/> (дата звернення: 18.05.2026).

22. Філія «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України». Офіційна публікація від 07.02.2025. URL: <https://www.facebook.com/NorthernForestryOffice/posts/598568579805317/> (дата звернення: 19.05.2026).

23. У Сумській області створено 4 надлісництва. *Сумські Дебати* : веб-сайт. 03.01.2025. URL: <https://debaty.sumy.ua/news/u-sumskij-oblasti-stvoreno-4-nadlisnitstva> (дата звернення: 19.05.2026).

24. Зведена відомість проектів лісових культур, промислових плантацій і природного поновлення на 2025 рік по Сумському надлісництву філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України» (Форма 05, затверджена директором філії В. Киченком 04.02.2025). Внутрішній документ підприємства. Природне поновлення. 2025. 1 с.

25. Зведена відомість проектів лісових культур, промислових плантацій і природного поновлення на 2025 рік по Сумському надлісництву філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України» (Форма 05, затверджена директором філії В. Киченком 04.02.2025). Внутрішній документ підприємства. Лісовідновлення. 2025. 1 с.

26. Обґрунтування очікуваної вартості предмета закупівлі лісозаготівельних послуг Сумського надлісництва, Сумська область (код ДК 021-2015: 77210000-5). Службова записка. Філія «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України». 2025. 51 с.

27. Екологічний паспорт Сумської області станом на 01.01.2022. Суми, 2022. 165 с. URL: https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/Sumska-obl_2021.pdf (дата звернення: 18.05.2026).

28. Сумська область : карта місцевості. Google Maps. URL: <https://maps.app.goo.gl/7pfj4ZphvQXeiErw7> (дата звернення: 18.05.2026).
29. Географія Сумської області: особливості природи, соціально-економічного розвитку та раціонального природокористування : колективна монографія / за заг. ред. А. О. Корнуса. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 212 с.
30. Оцінка вразливості до зміни клімату та рекомендації з адаптації Сумської міської територіальної громади. Суми, 2023. URL: <https://finance.smr.gov.ua/files/Екологія/otsinka-vrazlivosti-do-zmini-klimatu-dlya-sumskoi-miskoi-teritorialnoi-gromadiperevireno.pdf> (дата звернення: 18.05.2026).
31. Рожкова Л. І. З історії лісівництва на Сумщині (за матеріалами науково-методичного центру – музею лісу). URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/6056/1/3%20ІСТОРИЇ%20ЛІСІВНИЦТВА%20НА%20СУМЩИНІ.pdf> (дата звернення: 18.05.2026).
32. Звіт про проведення лісокультурних робіт за 2025 рік по Сумському надлісництву філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України» (Форма 35). Внутрішній документ підприємства. 2025. 1 с.
33. Архівні матеріали про проведення лісокультурних робіт Сумської, Лебединської та Краснопільської філій ДП «Ліси України» за 2023 рік. Суми, 2024. 1 с.
34. Архівні матеріали про проведення лісокультурних робіт Сумської, Лебединської та Краснопільської філій ДП «Ліси України» за 2024 рік. Суми, 2025. 1 с.
35. Звіт про наявність садивного матеріалу по Сумському надлісництву філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України» станом на 10.10.2025 (Форма 14). Внутрішній документ підприємства. 2025. 1 с.
36. Звіт про наявність садивного матеріалу із закритою кореневою системою по Сумському надлісництву філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України» станом на 10.10.2025 (Форма 14-ЗКС). Внутрішній документ підприємства. 2025. 1 с.

37. Архівні матеріали щодо вирощування садивного матеріалу в Сумській, Лебединській та Краснопільській філіях ДП «Ліси України» за 2023 рік. Суми, 2024. 1 с.

38. Архівні матеріали щодо вирощування садивного матеріалу в Сумській, Лебединській та Краснопільській філіях ДП «Ліси України» за 2024 рік. Суми, 2025. 1 с.

39. Звіт про наявність саджанців у шкільних відділеннях і на плантаціях по Сумському надлісництву філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України» станом на 10.10.2025 (Форма 15). Внутрішній документ підприємства. 2025. 1 с.

40. Звіт про наявність саджанців у шкільних відділеннях і на плантаціях із закритою кореневою системою по Сумському надлісництву філії «Північний лісовий офіс» ДП «Ліси України» станом на 10.10.2025 (Форма 15-ЗКС). Внутрішній документ підприємства. 2025. 1 с.

41. Архівні матеріали обліку саджанців у шкільних відділеннях і на плантаціях (форма № 15) Сумської, Лебединської та Краснопільської філій ДП «Ліси України» за 2023 рік. Суми, 2024. 1 с.

42. Архівні матеріали обліку саджанців у шкільних відділеннях і на плантаціях (форма № 15) Сумської, Лебединської та Краснопільської філій ДП «Ліси України» за 2024 рік. Суми, 2025. 1 с.